

Waarnemingen van feromoonafzetting(?) bij *Nomada*

Jan Smit

Inleiding

Reeds eerder heb ik geschreven over het mogelijk afzetten van feromonen door mannetjes van *Nomada* (Smit 2004). De aanleiding was de waarneming van een mannetje dat zijn lichaam langs de zijkant van een blad wreef. Sinds die tijd heb ik opgelet of ik dit gedrag vaker kon observeren bij *Nomada*-mannen en dat is me tot nu toe bij drie gelegenheden gelukt.

Waarnemingen

Op 28 mei 2005 stond ik in de Zeegser duinen (Dr.), op een klein heideveld met enkele stukken kaal zand, bij enkele bomen en struiken. Ik hoopte van de bladeren wat zonnende kleine wespjes te vangen. Van een Amerikaanse vogelkers hing een tak tot op de grond. Rond de bladeren van die struik vlogen enkele mannetjes van *Nomada sheppardana*. Een van de mannetjes landde op een blad van de vogelkers en streek met het lichaam langs de zijkant van

dit blad. Hij liep hierbij met de rechterpoten over de bovenkant van het blad en met de linkerpoten over de onderkant.

In een kleine tien minuten tijd werd dit gedrag slechts één keer waargenomen. Van de andere mannetjes werd geen veranderd gedrag opgemerkt. Ook heb ik niet gezien dat er een mannetje terug ging naar dit blad.

Op 7 mei 2006 was ik op het spoorwegemplacement van Westervoort. Langs de rand van het terrein staat een rij struiken en bomen. In een van de bomen liep een mannetje van *Nomada flavoguttata* langs de rand van een blad, met de rechterpoten aan de bovenkant van het blad, de linkerpoten aan de onderkant. Hij wreef het lichaam langs de bladrand. Dit exemplaar heb ik verzameld.

Een half uur later stond ik bij een andere struikenrij, waar een mannetje van wederom *Nomada flavoguttata* langs de rand van een seringblad liep, met de linkerpoten aan de bovenkant van het blad, de rechterpoten aan de onderkant. Hij wreef het lichaam langs de bladrand. Daarna vloog het dier weg. Dat was om drie minuten over twee.

Een minuut later kwam er een mannetje van *Nomada flavoguttata* (dezelfde?) aanvliegen, zweefde over het betreffende blad en vloog daarna weer weg.

Twee minuten later weer een mannetje dat precies hetzelfde gedrag vertoonde, bij hetzelfde blad.

Nog twee minuten later (14.07 uur) zweefde een mannetje twee keer over het hele blad heen en weer en vloog weer weg. Het leek er op alsof het complete blad werd afgezocht.

Daarna verdween de zon een poosje en om kwart over twee heb ik de observatie beëindigd, zonder dat er nog weer een mannetje terug was geweest.

Discussie

Ik heb het sterke vermoeden dat het bij de derde waarneming steeds om hetzelfde mannetje ging. De dieren die aan kwamen vliegen vlogen te doelbewust naar dat ene blad, temidden van honderden andere en onderzochten dit. Dat heb ik ze bij geen enkel ander blad zien doen. Het gedrag van het wrijven met de onderkant van het lichaam langs een bladrand is in alle vier tot dusver door mij waargenomen gevallen te stereotiep om toevallig te zijn.

Zo langzamerhand heb ik niet meer het vermoeden, maar raak ik er van overtuigd dat het afzetten van feromonen bij *Nomada*-mannetjes een rol speelt. Of ze hiermee een eigen territorium aangeven ten opzichte van andere mannetjes, of dat ze hiermee vrouwtjes willen lokken is mij niet duidelijk. Daarvoor heb ik niet voldoende interactie gezien met andere exemplaren. Tenzij het bij de derde observatie om verschillende mannetjes ging. Dat zou alleen uit te zoeken zijn, door alle mannen te vangen en te merken, om op die manier hun gedrag in kaart te brengen.

Bij veel bijensoorten zitten er geur- en/of feromoonklieren in het achterlichaam, maar ook in de kop en in de poten (Michener 1974, Goodman 2003). Of er dergelijke klieren gebruikt worden, zo ja welke, is niet te zeggen. Er blijven dus nog steeds vraagtekens en zaken uit te zoeken. Helaas heb ik niet de mogelijkheid om in zo'n situatie de bladeren en de mannetjes te verzamelen en de geuren te (laten) analyseren in een laboratorium.

Literatuur

Goodman, L. 2003. Form and function in the honey bee. - IBRA. Cardiff.

Michener, C.D., 1974. The social behavior of the bees. - Belknap Press, Cambridge, 404 p.

Smit, J., 2005. Bijzondere waarneming aan *Nomada*'s. - Bzzz 21: 31-32.